

Nowe stanowisko wążlika błotnego *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze na Pojezierzu Kaszubskim

A new locality of *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze in the Kaszubskie Lake District (northern Poland)

JOANNA BLOCH, PAULINA ĆWIKLIŃSKA

J. Bloch, P. Ćwiklińska, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody,
Pracownia Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9,
80-441 Gdańsk, e-mails: biojo@univ.gda.pl, dokpc@univ.gda.pl

ABSTRACT: A new locality of *Hammarbya paludosa* has been noted in a transitional bog by lake Żuromińskie in the Kashubian Lake District. The species is threatened in Poland and found endangered in the Gdańsk Region as well as in the Pomerania.

KEY WORDS: *Hammarbya paludosa*, orchids, the Kaszubskie Lake District, northern Poland

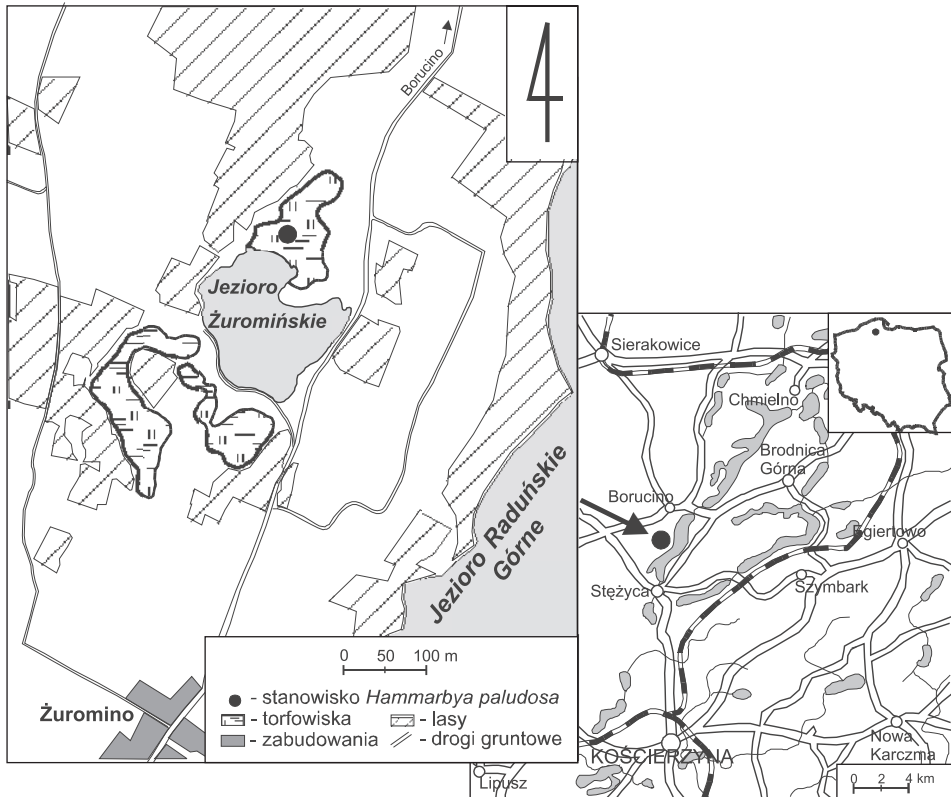
Hammarbya paludosa reprezentuje element cyrkumborealny, z centrum występowania w północnej i środkowej Europie (Hulten, Fries 1986). Na terenie Polski większość stanowisk tego taksonu koncentruje się w północnej części kraju (Zajac, Zajac 2001). Z terenu dawnych Prus Zachodnich podawany był on z 46 stanowisk (Abromeit i in. 1898–1940), jednak większość uznawana jest obecnie za stanowiska historyczne. Jedynie w przypadku dwu miejsc występowania dane pochodzą z ostatnich 10 lat.

Wążlik błotny jest rzadkim składnikiem polskiej flory, zaliczanym do grupy gatunków narażonych na wyginiecie w skali kraju (Bróz i in. 2001). W regionalnych opracowaniach czerwonych list roślin ginących i zagrożonych, sporządzonych dla Pomorza i Wielkopolski (Żukowski, Jackowiak 1995) oraz dla Pomorza Gdańskiego (Markowski, Buliński 2001, mscr.), ma status gatunku wymierającego. Znalazł się on również na liście gatunków objętych ochroną ścisłą.

Ta niewielkich rozmiarów roślina spotykana jest na torfowiskach przejściowych, a także w wilgotnych zagłębieniach śródwydmowych, na glebach mokrych, zwykle ubogich w składniki pokarmowe i kwaśnych (Szlachetko, Skakuj 1996). Swoje optimum fitocenotyczne osiąga w zbiorowiskach ze związku *Rhynchosporion albae* (Bróz i in. 2001).

Nowe stanowisko wążlika stwierdzono w trakcie badań terenowych prowadzonych w sierpniu 2001 roku na torfowisku przejściowym niedaleko miejscowości Żuromino, w gminie Stężyca na Pojezierzu Kaszubskim. Zostało ono ponownie sprawdzone w sierpniu 2002 roku. Torfowisko to znajduje się w złądowiastej zatoce, na północnym brzegu Jez. Żuromińskiego, około 1 km na NNE od wymienionej wsi (ryc. 1).

W trakcie badań w 2001 roku znaleziono 14 kwitnących osobników, rozproszonych na powierzchni około 10 m². Fitocenozę, w której odnotowano obecność wążlika błotnego, zaliczono do związku *Caricion lasiocarpae* z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*. Znajdowała się ona w strefie przejścia pomiędzy zbiorowiskami z dominacją *Carex limosa* i *Rhynchospora alba* a szuwarem z panującą *Carex lasiocarpa*. Pod względem fizjonomicznym omawiana fitocenoza miała postać niewysokiego zbiorowiska mszysto-turzycowego, o słabo wykształconej strukturze kępowo-dolinkowej. Spośród gatunków roślin naczyniowych, charakterystycznych dla zbiorowisk ze związku *Caricion lasiocarpae*, najliczniej występowały: *Carex lasiocarpa*, *Menyanthes trifoliata* i *Comarum palustre*, z mszaków zaś *Sphagnum teres*. Znaczący udział miały

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska *Hammarbya paludosa*
Fig. 1. Position of the locality of *Hammarbya paludosa*

również gatunki ze związku *Rhynchosporion albae*, przede wszystkim: *Rhynchospora alba*, *Carex limosa*, *Sphagnum contortum* i *S. subsecundum*. Nielicznie natomiast reprezentowane były gatunki charakterystyczne dla mszarów środkowoeuropejskich ze związku *Sphagnion magellanici*, spośród których ilościowo przeważała *Oxycoccus palustris*. Interesująca była również obecność takich roślin, jak: *Carex chordorrhiza*, *Drosera anglica*, *Andromeda polifolia* czy *Scorpidium scorpioides*. Gleba, na której występowała *Hammarbya paludosa*, była kwaśna i uboga w składniki pokarmowe, o czym świadczą pomierzone wartości odczynu wody – pH 4,9 oraz przewodnictwa – 40 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Lustro wody gruntowej znajdowało się na głębokości około 10 cm.

W trakcie ponownej wizytacji stanowiska w 2002 roku nie stwierdzono ani jednego okazu *Hammarbya paludosa* w wyżej opisanym płacie. Znaleziono natomiast osobniki tego gatunku w sąsiadującej fitocenozie *Caricetum lasiocarpae*, w odległości około 20 m od miejsca pierwszego notowania. Zanotowano 18 osobników kwitnących, rozproszonych na powierzchni 12 m². W płacie, poza dominującą *Carex lasiocarpa*, stwierdzono liczny udział *Carex elata* oraz *Sphagnum fallax* i *Campylium stellatum*. Ponadto pojedynczo występowały: *Drosera rotundifolia*, *Epilobium palustre*, *Oxycoccus palustris*, *Comarum palustre*, *Menyanthes trifoliata* i *Carex chordorrhiza*. Woda – o pH 6,1 – stagnowała na powierzchni.

Na podstawie dwuletnich obserwacji można stwierdzić, że *Hammarbya paludosa* tworzy tu względnie bogatą w osobniki lokalną populację, która powinna być monitorowana w kolejnych latach.

Wążlik błotny jest tylko jednym z interesujących elementów flory zespołu torfowisk kotłowych koło Żuromina (por. Herbichowa 1998). W chwili obecnej jedyną formą ochrony prawnej tego terenu jest jego umiejscowienie w obrębie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego. W ramach sporządzonego w 1997 roku planu ochrony Parku powstał projekt objęcia tego obszaru ochroną rezerwatową.

Literatura

- ABROMEIT J., JENTZSCH A., VOGEL G., NEUHOFF W., STEFFEN H. 1898–1940. Flora von Ost- und Westpreussen. – Preuss. Bot. Verl., Berlin-Königsberg, 1248 ss.
- BRÓZ E., BERNACKI L., PRZEMYSKI A. 2001. *Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze. Wążlik błotny. – W: KAŻMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K. (red.), Polska czerwona księga roślin. – Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, s. 578–580.
- HERBICHOWA M. 1998. Torfowiska kotłowe i stanowisko *Carex chordorrhiza* L. w Żurominie. – W: HERBICH J., HERBICHOWA M. (red.), Szata roślinna Pomorza. – Przewodnik Sesji Terenowych 51. Zjazdu PTB, Gdańsk, s. 209–212.
- HULTEN E., FRIES M. 1986. Atlas of North European Vascular Plants. I. – Koeltz Scientific Books, Königsin, s. 293.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2001. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. – Mscr., Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody UG, Gdańsk.
- SZLACHETKO D.L., SKAKUJ M. 1996. Storzycyki Polski. – Wyd. Sorus, Poznań, 248 ss.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. – Nakł. Prac. Chorologii Komputerowej Inst. Botaniki UJ, Kraków, 714 ss.

ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. – W: ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. (red.), *Ginące i zagrożone rośliny Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. – Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM 3: 9–95. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Summary

A new locality of *Hammarbya paludosa* has been noted in a transitional bog by lake Zuromińskie in the Kaszubskie Lake District. The species is threatened in Poland and found endangered in the Gdańsk Region as well as in the Pomerania. The locality was visited twice – in 2001 and 2002. In 2001, the population consisted of 14 flowering individuals dispersed at the area of about 10 m². Phytocenosis, in which the species was found, has been classified as a community from the alliance *Caricion lasiocarpae*. Next year, *Hammarbya paludosa* was found in another, neighbouring patch, in a phytocenosis of *Caricetum lasiocarpae*. The population was built up by 18 flowering individuals, dispersed at the area of 12 m². The transitional bog near Zuromino is a part of the Kaszubski Landscape Park and has also been planned to be established as a nature reserve.